

Asia: VN/25202/2024

Lausuntopyyntö sosiaali- ja terveysministeriön asetusaluonnoksesta Sosiaali- ja terveysalan tietolupaviranomaisen suoritteiden maksullisuudesta

Lausunnonantajan lausunto

Onko suoritteet jaoteltu tarkoituksenmukaisesti?

-

Ovatko eri suoritteista perittävät maksut ymmärrettäviä ja oikeudenmukaisia?

Maksut ovat ymmärrettäviä, mutta eivät oikeudenmukaisia, minkä vuoksi hyvinvointialueiden tietojärjestelmiin tallentuvaan tietoon pohjautuva sote-palvelujen tutkimus ja tutkittuun tietoon pohjautuva päätöksenteko on tällä hetkellä huolestuttavan vähäistä. Esimerkiksi sairaanhoidon tutkimus on vähentynyt dramaattisesti hinnoittelun vuoksi. Sosiaali- ja terveydenhuollon tutkimushankkeilla ei ole varaa käyttää palvelua. Hyvinvointialueet eivät kykene tuottamaan toisilain mukaista tutkimusta näillä suoritehinnoilla.

Jyväskylän yliopiston liikuntatieteellinen tiedekunta yhtyy Helsingin yliopiston lääketieteellisen tiedekunnan kattavaan lausuntoon. Erityisesti tieteellisen tutkimuksen kannalta olisi elintärkeää, että tutkijalähtöinen tieteellinen tutkimus vapautettaisiin lupamaksuista kokonaan. Opinnäytetyöt ovat erottamaton ja välttämätön osa suomalaisen korkeakoulutututkinnon suorittamista, ja korkeakoulutus on yliopistolain 8 §:n mukaan maksutonta. Sama koskee lisensiaattitöitä ja tohtorinväitöksiä. Se, että opinnäytetyöstä (ja muista korkeakoulututkintoon kuuluvista töistä) peritään viranomaisen lupamaksu, on nähdäksemme lähtökohtaisesti ristiriidassa yliopistolaisissa säädetyn korkeakoulutuksen maksuttomuuden kanssa. Muutoinkin jo yleiset sivistykselliset syyt sekä hallituksen hallitusohjelman kirjaus siitä, että korkeakoulututkintojen osuutta tulisi maassamme kasvattaa, kuten myös maksuperustelakiin kirjattu koulutustoimintaperuste, puoltavat sitä, että korkeakoulututkintoihin kuuluvista tietoluvista ei tulisi periä maksuja ollenkaan. Tietoluvan maksullisuus alkaa myös helposti ohjata tutkimuksen tekemistä, jolloin voi käydä niin, että opiskelijat eivät valitse sellaista tutkimuskohdetta, jossa tulisi hakea ja maksaa Findatan lupamaksu. Päälle tulevat vielä myös rekisterinpitäjien korvaukset tietoaaineiston poiminnasta.

Onko omakustanteisesti perittävä maksu ja tuntihinta Findatan työstä ymmärrettävä?

Kyllä ovat ymmärrettäviä.

Muut asetusluonnosta koskevat huomiot.

Asetusluonnoksessa ei esitetä muutoksia nykyisiin maksusuoritteisiin. Vaikka maksusuoritteet eivät kata kaikilta osin niistä aiheutuvia laskennallisia kuluja, on hinnoittelu selvästi liian korkeaa sote-tiedon avoimen ja tehokkaan hyödyntämisen näkökulmasta. Osoituksena tästä on vain yksi tutkijalähtöinen tietolupapyyntö tietolupaviranomaiselle.

Jyväskylän yliopisto on jo vuonna 2022 esittänyt lausunnossaan, että sote-tietojen toisiokäyttöä koskevan kehittämistyön ensisijaiseksi tavoitteeksi tulee ottaa maksujen alentaminen tehostamalla ja automatisoimalla toimintaa, mikäli maksuja ei voida kattaa kokonaan valtion budjetista. Rekisteri- ja asiakirja-aineistojen tutkimuksen kustannukset ovat niin korkeita, ettei tutkijoilla ole niiden tekemiseen tosiasiallisia mahdollisuuksia. Tämä vaikuttaa keskeisesti siihen, mitä tutkijoiden on mahdollista ottaa tutkittavakseen.

Rekisteripohjaisen tutkimuksen kustannuksia ei lisää ainoastaan Findatan aineistojen käyttöön liittyvien kustannusten nousu, vaan usein Findatan aineistoja käytetään yhdessä Tilastokeskuksen aineistojen kanssa tai heidän FIONA-ympäristössä. Tilastokeskuksen aineistojen käyttökustannukset ovat nousseet merkittävästi ja tulevat nousemaan vuonna 2025. Myös lupaprosessit ovat tiukentuneet, ja niihin on tulossa lisätiukennuksia jo tehtyjen päätöksen vuoksi.

Suomessa on sitouduttu tietoon perustuvaan päätöksentekoon, ja akateemisten tutkijoiden tuleekin saada kohtuullisin kustannuksin ja toimenpitein sellaista yleistettävää tietoa, jonka perusteella hallinnonalojen toimintaa voitaisiin kehittää.

Havila Marjo

Jyväskylän yliopisto - Humanistis-yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan,
liikuntatieteellisen tiedekunnan ja kaupakorkeakoulun asiantuntijat.